

Julkaisuarkistojen käyttöoikeuksien hallinnan periaatteita

Jyrki Ilva (jyrki.ilva@helsinki.fi)

Julkaisuarkistopalveluiden asiantuntijaryhmä, 10.6.2021

Lähtökohdat

- Esityksessä käydään läpi oikeuksien hallintaan liittyviä kysymyksiä yleisellä tasolla, menemättä syväälle yksityiskohtiin
 - Aineistojen tallentajien oikeudet
 - Tietoja tarkastavien ja arkistoa hallinnoivien virkailijoiden oikeudet
 - Aineistojen käyttöoikeudet
- Yksiselitteisiä, kaikkia arkistoja koskevia suosituksia vaikea tehdä
 - Eri arkistoissa erilaisia käytäntöjä
 - Osin taustalla erilaisia tarpeita, osin historiallisia syitä
 - Ohjeistuksissa joka tapauksessa parantamisen varaa

Tallentajien oikeudet

- Monissa arkistoissa virkailijat huolehtivat myös aineistojen tallentamisesta tai aineistot tulevat rajapintojen kautta muista järjestelmistä
- Joissakin tapauksissa tallennusta tekee laajempi ryhmä käyttäjiä, esim. opinnäytetöitään palauttavat opiskelijat
 - Tallennusoikeudet (ja mahdollinen workflow) määritellään kokoelmatasolla
 - Oikeuksien määrittely on yleensä kytketty Haka-kirjautumiseen ja Hakan kautta välittyviin attribuutteihin
 - Haka-yhteys tuo lisää mutkikkautta - edellyttää sitä että Hakan kautta välittyvät attribuutit ovat kunnossa

Virkailijoiden oikeudet

- Oikeuksien hallinta kytketty DSpaceen hierarkiseen yhteisö- ja kokoelmarakenteeseen
 - Kokoelman admin
 - Yhteisön admin
 - Pääkäyttäjä
- Oikeudet periytyvät alaspäin alayhteisöihin ja -kokoelmiin
 - Kokoelman adminilla on oikeudet muokata ja poistaa aineistoja/metadataa, muokata kokoelmien esittelytekstejä ja hallinnoida käyttöoikeuksia
 - Yhteisön adminilla on myös oikeudet luoda uusia alakokoelmia ja -yhteisöjä
 - Pääkäyttäjä voi hyödyntää kaikkia käyttöliittymän tarjoamia työkaluja koko arkiston tasolla (ml. metadatan massaeditointi, metadataräkisterin muokkaaminen)
- Oikeudet voidaan määritellä joko käyttäjätasolla tai muodostamalla käyttäjistä ryhmiä, joille annetaan oikeuksia
 - Ryhmien jäsenten lisääminen/poistaminen edellyttää kuitenkin pääkäyttäjäoikeuksia

Pohdintaa hyvistä käytännöistä

- Tähänastisen kokemuksen perusteella virkailijoille annettavat oikeudet kannattaa pitää suhteellisen yksinkertaisena
 - Rakenteeltaan mutkikkaammissa arkistoissa kokoelmatasolla tehtyjä oikeuksien määrittelyitä on usein työlästä hallinnoida (ja muistaa) etenkin pitkällä tähtäimellä
 - Tällaisissa tapauksissa kannattaa suosia yhteisöadmin-oikeuksien antamista
 - Toisaalta laajempiin oikeuksiin liittyy myös enemmän vastuuta, eli virkailijoille pitää antaa riittävä perehdytys
- Oikeuksien antamisen ohella tärkeää huolehtia myös niiden poistamisesta, jos henkilö siirtyy muualle

Työnjako KK:n ja asiakkaan välillä

- Organisaatiot päättävät itse oikeuksien antamisesta ja ovat vastuussa virkailijoiden toiminnasta
- Periaatteessa on yksinkertaisempaa, jos organisaatio voi huolehtia admin-oikeuksien jakamisesta itse
 - Kansalliskirjastolle tulee aika ajoin lisäämispyyntöjä suoraan organisaatioiden työntekijöiltä - pitää joka tapauksessa varmistaa, että oikeuksien myöntäminen on OK
- DSpacen tarjoamat välineet tukevat tätä tiettyyn rajaan asti
 - Jos virkailijoita on vain vähän ja oikeuksien antamista tehdään harvoin, voi olla turvallisempaa että tämä tehdään KK:n päässä
 - Lisäksi on joitakin erityistapauksia (esim. jaettujen arkistojen käyttäjäryhmät), joissa tarvitaan pääkäyttäjäoikeuksia ja KK:n apua
 - Samoin Haka-kytkentään liittyvät oikeuksien määrittäykset edellyttävät KK:n panosta

Käyttörajatut aineistot

- Julkaisuarkistoon tallennetut aineistot pääosin avoimessa käytössä
 - Käyttöoikeuksien rajaaminen kuitenkin teknisesti mahdollista
- DSpacen sisäänrakennettu embargotoiminnallisuus käytössä monissa arkistoissa
 - Embargo laukeaa syöttövaiheessa määriteltynä ajankohtana (perustoteutuksessa määritelty päivän tarkkuudella)
- Käyttörajattuja kokoelmia otettu käyttöön useissa arkistoissa (tulossa myös Theseukseen)
 - Aineiston käyttöoikeudet on mahdollista rajata esim. organisaation tai sen kirjaston IP-osoitteisiin (KK tekee rajauksen)
 - Yleensä oikeudet määritelty niin että aineiston metadata näkyy ulospäin
 - Periaatteessa mahdollista myös rajata niin, että aineiston metadatakaan ei näy ulospäin (ei käyttöliittymässä eikä rajapintojen kautta)

Muuta huomattavaa käyttörajatuista aineistoista

- Aineiston käyttörajauksien rajaaminen kannattaa tehdä kokoelmien tasolla
 - Item-tason määrittely periaatteessa mahdollista, mutta kokemus on osoittanut että tästä aiheutuu helposti paljon sotkua
- Käyttörajatun tiedoston vaihtaminen ongelmallista - käyttörajaukset poistuvat, vaikka tiedoston nimi olisi sama
 - Suositellaan koko tietueen tallentamista uudestaan
 - Myös tietueiden siirrosta voi aiheutua ongelmia
 - Kokoelmien käyttöoikeuksien muutokset eivät vaikuta takautuvasti jo tallennettuihin tietueisiin
- Admin-tunnuksilla on mahdollista päästä käyttörajattuihin aineistoihin myös sallittujen IP-osoitteiden ulkopuolelta

www.kansalliskirjasto.fi

Jyrki Ilva

(jyrki.ilva@helsinki.fi)